

До спеціалізованої вченої ради
Д 55.051.06
Сумського державного університету
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57

ВІДГУК

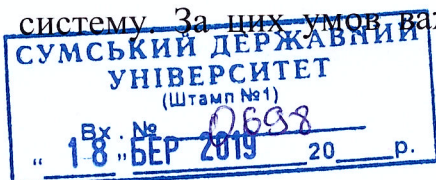
*офіційного опонента доктора економічних наук, доцента
Карчевої Ганни Тимофіївни на дисертаційну роботу
Миненко Лілії Миколаївни на тему:
«Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит*

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Для України на сьогодні гостро постало питання: як зробити банківську систему більш фінансово стійкою, міцною і надійною, щоб вона більше відповідала потребам розвитку суспільства і модернізації економіки. Фінансові кризи 2008-2009 рр. та 2014-2015 рр. показали серйозність проблем, що існують у діяльності самих банків, котрі обумовлені підвищеними ризиками в їхній діяльності, відсутністю ефективних систем управління ліквідністю та регулювання їхньої діяльності Національним банком України.

У зв'язку з цим важливою складовою механізму забезпечення стабільності та конкурентоспроможності банківської системи та економіки є вдосконалення регулювання та нагляду діяльності банків на індивідуальній та консолідованій основі, базуючись на ризик-орієнтованому підході та впровадженні систем раннього реагування. Значні обсяги непрацюючих кредитів та високі ризики в діяльності банків свідчать про необхідність вдосконалення системи управління ризиками в діяльності банків з метою раннього реагування на проблемні ситуації в банку. На сьогодні наглядові органи оцінюють ризики та фінансовий стан банків та здійснюють розрахунки показників для оцінки ризиків, якості активів, достатності капіталу та ліквідності на покриття ризиків банків часто без врахування взаємовпливу учасників у банківських групах.

Тоді як діяльність банківських груп пов'язана з існуванням значних ризиків, наявність проблем у діяльності одного із учасників групи може призвести до розширення проблем у діяльності всієї групи, банкрутства інших членів банківської групи та поширення ланцюгового ризику на всю банківську систему. За цих умов важливого значення набуває вдосконалення механізму

ідентифікації (виявлення) банківських груп, впровадження ризик-орієнтованого нагляду, управління ризиками банківської групи, розроблення систем оцінювання рівня ризиковості функціонування банківських груп з метою вжиття своєчасних заходів впливу.

З огляду на зазначене, актуальним є удосконалення ризик-орієнтованого банківського нагляду на консолідованій основі, який передбачає приведення інструментів його регулювання до міжнародних стандартів, включаючи механізми виявлення проблем банків та інших учасників банківських груп (так званого *early warning systems*) та негайного наглядового реагування (як *prompt corrective actions*), впровадження міжнародних підходів до фінансового регулювання з урахуванням рекомендацій Базельського комітету з метою упередження виникнення загрози неплатоспроможності та банкрутства банків, захисту інтересів вкладників і кредиторів, підвищення довіри до банків інвесторів і вкладників, населення.

Враховуючи вищезазначене, розроблені дисертантом теоретичні засади та науково-методичні підходи щодо розвитку банківського нагляду на консолідованій основі банківських груп слід вважати актуальними і такими, що мають важливе теоретичне та практичне значення.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з державними та галузевими програмами й темами

Тематика дисертаційної роботи відповідає державним, галузевим та наднаціональним науковим програмам і темам.

Здобувачем були розроблені наукові пропозиції, що були враховані при виконанні науково-дослідних тем Сумського державного університету, що фінансуються з Державного бюджету. Так, зокрема, в межах теми «Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів» (№ держреєстрації 0109U006782) включено пропозиції щодо розвитку консолідованого банківського нагляду в Україні на основі європейських стандартів; за темою «Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу» (№ держреєстрації 0107U012112) досліджено ключові тенденції та ризики діяльності іноземних банківських груп в Україні; за темою «Моделювання сталого розвитку складних соціально-економічних систем» (№ держреєстрації 0116U000929) запропоновано обґрунтування щодо застосування окремих режимів нагляду на основі оцінювання стабільності банківських груп в Україні; за темою «Формування системи забезпечення прозорості публічних фінансів як передумова боротьби з корупцією в Україні» (№ держреєстрації 0118U003585) надано пропозиції щодо забезпечення прозорості діяльності банківських груп в Україні.

2. Сутність обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові результати, висновки й рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є достатньо аргументованими і характеризуються необхідним рівнем обґрунтованості.

Наукові положення, викладені в дисертації, у повній мірі досліджені, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, широкий перелік узагальнених, систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором робіт вітчизняних і закордонних вчених та фахівців з питань регулювання та нагляду на індивідуальній та консолідованій основі. Поряд із науковою літературою, автором опрацьовано законодавчі, нормативно-правові акти, типові методики, статистичну інформацію.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються публікацією у монографії, фахових виданнях з економіки та оприлюдненням на науково-практичних конференціях. Висновки є логічно обґрунтованими, повністю відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього використання для підвищення ефективності банківського нагляду на консолідованій основі.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, опублікованими автором науковими працями і авторефератом дає можливість стверджувати, що наукові результати, висновки та рекомендації характеризуються високим ступенем обґрунтованості й достовірності, є достатньо аргументованими. Наукові положення, що знайшли відображення в дисертації, є комплексно дослідженими, про що свідчить структурна побудова та зміст роботи, широкий перелік узагальнених, систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором фундаментальних робіт вітчизняних і закордонних учених та фахівців з досліджуваної проблематики (197 найменувань) та обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, законодавчих та нормативно-правових актів, статистичної інформації.

Роботу позитивно характеризує системність підходу до вирішення поставлених завдань, логічна побудова й аналіз причинно-наслідкових зв'язків. Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, є достовірними, що підтверджується відповідними актами та довідками про впровадження.

Послідовність здійсненого автором дослідження відображена у структурі роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та додатків, що забезпечило комплексний підхід до дослідження розвитку банківського нагляду на консолідованій основі.

Сформульована мета та поставлені завдання повністю реалізовані у процесі дослідження, результати якого відображені у роботі, а також в узагальненому вигляді сформульовані у висновках до кожного з розділів (С. 89 – 90, С. 151 – 153, С. 215 – 218) та у загальних висновках дисертаційної роботи (С. 219 – 223).

Ознайомлення зі змістом дисертації та авторефератом, основними науковими працями дисертанта дозволяє визначити найбільш значущі теоретико-методичні положення та прикладні висновки і рекомендації автора, які характеризуються науковою новизною, відображають його науковий внесок у розв'язанні важливої проблеми – розвитку банківського нагляду на консолідованій основі в Україні.

Серед вагомих наукових результатів, які дали можливість дисертанту досягти поставленої мети та вирішити сформульовані завдання, доцільно виокремити такі.

Вагомим науковим здобутком автора є розроблення підходу до оцінювання рівня ризиковості функціонування банківських груп, який ґрунтується на послідовному застосуванні чотирьох ключових взаємозв'язаних процедур: ідентифікація банківських груп; визначення бізнес-моделей для банківських груп; діагностика стабільності банківських груп, обґрунтування режиму нагляду (С. 174-190, рис. Д-1). Використання запропонованого ризик-орієнтованого підходу та превентивного нагляду за банківськими групами дозволить об'єктивно оцінити вплив ризиків на фінансову стабільність банківської групи, своєчасно вжити заходів з метою уникнення зростання ризиків/подолання небажаних наслідків у діяльності установи та забезпечення стабільного функціонування банківської групи та банківської системи в цілому.

Зауважимо, що особливість розроблених дисертантом теоретико-методичних засад щодо ідентифікації банківських груп полягає в тому, що вони ґрунтуються на розширеному алгоритмі, який передбачає поглиблений аналіз структури активів, пов'язаних із банком осіб, за якими виявлено порушення нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9). Такий підхід, з одного боку, дозволив виявити нову, раніше неідентифіковану банківську групу. А з іншого боку, дозволяє встановити приналежність банків до певних фінансово-промислових груп/холдингів та розширити межі нагляду до груп за участю банків (С. 154-165, рис. 3.2).

Особливої уваги заслуговує удосконалений автором науково-методичний підхід щодо діагностики фінансової стабільності та ефективності діяльності банківських груп, який, на відміну від існуючих, базується на широкому використанні інструментарію, включаючи економіко-математичні методи, та диференційованому підході до банківських груп залежно від типів їх бізнес-моделей, визначених за методом кластерного аналізу, та оцінюванні співвідношення ризик – стабільність для діяльності банківських груп за допомогою канонічного аналізу. Обґрунтованість дослідження підтверджується тим, що вони були проведені на генеральній сукупності, включаючи всі 30 діючих в Україні банківських груп, за тривалий період (2012-2018 рр.).

Здійснений аналіз дозволив дисертанту встановити, що банківські групи акумулюють значну частину ризиків фінансової системи України; довести, що на сьогодні є небезпечною надмірна державна монополізація в банківській системі та посилення активності іноземних банківських груп (С. 131-145, формула 2.1, 2.2, 2.3, таб. 2.3, 2.4, 2.5). Об'єктивність отриманих результатів підтверджується широким використанням методів та підходів, включаючи декомпозиційний аналіз та комплексу показників для оцінювання внутрішньогрупової динаміки, перетікання ризиків між учасниками банківської групи (коефіцієнт взаємозв'язку учасників банківської групи/рівень концентрації групи (С.166-169, формула 3.1), коефіцієнт трансформованої неплатоспроможності (С.163-170, формула 3.2) та коефіцієнт покриття дефіциту ризику (С.173-174, формула 3.3)).

Комплексність дослідження підтверджується також тим, що автор пропонує науково-методичні засади щодо удосконалення консолідованого ризик-орієнтованого нагляду за банківськими групами, орієнтуючись на використання превентивних методів нагляду, які засновані на показниках системи раннього попередження проблем, базою котрих є не тільки аналіз подій, що відбулися, але й розробка моделі розвитку ситуації в банківській групі, та впровадження цієї системи в практику нагляду (С. 109-133).

Узагальнення існуючих трактувань поняття «банківський нагляд на консолідованій основі», дозволило запропонувати авторське визначення банківського нагляду на консолідованій основі за банківськими групами як механізму регулювання та нагляду за діяльністю БГ зі складною внутрішньо-або крос-галузевою (часто транскордонною) структурою, що реалізується на індивідуальному, мікро-, мезо-, макро- та наднаціональному рівнях і спрямований на мінімізацію ризиків у діяльності банківських груп і забезпечення стабільності функціонування банківської системи (С. 99).

За результатами критичного аналізу та узагальнення кращих міжнародних практик консолідованого нагляду та для подолання виявлених недоліків банківського нагляду на консолідованій основі в Україні, автором розроблено комплекс заходів, спрямованих на розвиток економіко-правового, інформаційного та організаційно-економічного забезпечення банківського нагляду на консолідованій основі в Україні. Такий комплекс заходів сприятиме розвитку ризик-орієнтованому підходу та підвищить ефективність наглядових процедур для забезпечення стабільності функціонування банківської/фінансової системи. (рис. 3.11, С. 190-219).

5. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідають вимогам стандартів Міністерства освіти і науки України, що пред'являються до кандидатських дисертацій за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

В авторефераті в повній мірі розкрито всі основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи.

Наукові положення та результати дисертації опубліковано у 18 наукових працях, з яких особисто авторові належить 6,19 друк. арк., зокрема: підрозділи в 1 колективній монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в науковому виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science, 10 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою. У цілому дисертаційна робота відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, сучасним науковим стилем подачі матеріалу. Дисертація містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, графіків, які подаються як безпосередньо в основній частині дисертації, так і виносяться в додатки.

6. Значення дослідження для науки та практики, перспективи використання його результатів

Наукова значущість отриманих результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації науково-методичних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. У своєму інтегральному вигляді результати дисертаційної роботи спрямовані на вирішення важливої науково-практичної задачі, що виявляється у розробці нових та вдосконаленні існуючих підходів до розвитку банківського нагляду на консолідованій основі в Україні.

Розроблені дисертантом методичні положення можуть бути використані Національним банком України, банківськими групами, банками (відповідальними особами банківських груп). Це дозволить забезпечити становлення в Україні ефективного банківського нагляду на консолідованій основі за групами, учасниками яких є банки, підвищить результативність наглядових процедур.

Практичне значення авторських підходів дисертанта, які суттєво розвивають методичне підґрунтя підходів до удосконалення механізмів ідентифікації та визначення банківських груп в Україні, розвитку консолідованого банківського нагляду на основі імплементації міжнародного досвіду підтверджується їх апробацією на 10 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Результати дисертаційної роботи, які мають прикладний характер, використані: у діяльності Національного банку України (довідка № 28-0006/36975 від 06.07.2018 р.); у роботі ПАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», що є учасником Банківської групи «ТАС» (довідка № 129225 ГО від 08.11.2018 р.); у практичній діяльності АТ «БАНК ФОРВАРД» (довідка № 5-05-3376 від 13.11.2018 р.).

Теоретичні положення та практичні розробки, представлені в дисертації, використовуються для методичного забезпечення навчального процесу

Сумського державного університету під час викладення дисциплін: «Банківське регулювання», «Аналіз і візуалізація даних в банку», «Фінансове регулювання та нагляд» (акт від 31.08.2018 р.).

7. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Поряд з позитивною оцінкою дослідження за окремими положеннями, висновками та рекомендаціями, наведеними у дисертаційній роботі, слід зробити наступні зауваження, які в більшості випадків мають рекомендаційний характер та слугують підставою для їх обговорення в дискусійному порядку:

1. Автор детально досліджує сучасні міжнародні стандарти банківського нагляду та можливості їх впровадження в Україні, зокрема розглядає методологію SREP в частині класифікації банківських груп за їх бізнес-моделями та діагностики фінансового стану банківських груп залежно від їх бізнес-моделі (С. 174-190). Натомість, на нашу думку, в роботі варто більше уваги приділити дослідженню інших компонентів системи SREP, зокрема щодо визначення загальної оцінки SREP з врахуванням рівня ризику та управління ризиком за кожним з компонентів SREP (бізнес-модель, корпоративне управління та ризик-менеджмент, ризики по відношенню до капіталу, ліквідності та фондування).

2. Автором запропоновано власне визначення терміну «банківський нагляд на консолідованій основі» (С. 41), як механізм регулювання діяльності банківських груп зі складною внутрішньо- або крос-галузеву (часто транскордонною) структурою, що реалізується на індивідуальному, мікро-, мезо-, макро- та наднаціональному рівнях і спрямований на мінімізацію ризиків діяльності банківських груп та забезпечення стабільності функціонування банківської системи в цілому. П'ять рівнів консолідованого нагляду візуалізовано у рисунку 1.4. Проте, не зазначено чи всі рівні є притаманними Україні?

3. На рис. 2.4 «Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні» визначено 4 етапи розвитку банківського нагляду на консолідованій основі. Крім того, наведені суб'єкт та об'єкт для кожного періоду. При цьому, потребує пояснення відсутність третього регулятора (Нацкомфінпослуг) на третьому етапі розвитку КН (2015-2019 рр.) враховуючи, що наразі регулювання діяльності учасників фінансового ринку здійснюють три регулятори (НБУ, Нацкомфінпослуг, НКЦПФР).

4. На четвертому етапі розвитку банківського нагляду визначено, що суб'єктом нагляду виступає мегарегулятор. Проте, на нашу думку, потрібно деталізувати та додатково обґрунтувати механізм підпорядкування, основні функції, заходи, які мають бути здійснені для посилення його незалежності та об'єктивізму при прийнятті рішень тощо.

5. На рис. 2.5 «Кількість визнаних банківських груп в Україні» представлено динаміку зростання банківських груп у період з 2014 року по 3 кв. 2018 року. Однак, в тексті дисертації відсутні пояснення причин

різкого зростання кількості банківських груп з 15 до 30 за період 01.04.2016 - 01.01.2018, коли фактично кількість банків за аналогічний період скоротилась.

6. Автором досліджено динаміку фінансових показників діяльності банківських груп. Здійснено структурування банківських груп за класифікацією НБУ («держані», «приватні», «іноземні»). Проте, у роботі не зазначені які саме банківські групи є найбільш ризиковими та відсутня інформація, чи відрізняються наглядові підходи до банківських груп, які належать до різних груп за класифікацією.

7. Автором структуровано банківські групи за типами контролю (рис. 2.7, С. 106) - чотири типи. Проте, не вказано, що банки II типу підпадають під контроль країни реєстрації, а учасники банківських груп за кордоном також контролюються органами нагляду в країні перебування.

8. У третьому розділі дисертаційної роботи запропоновані напрямки для розвитку консолідованого нагляду, зокрема економіко-правовий блок. Він передбачає встановлення вимог/стандартів власникам істотної участі про розкриття структури власності, тобто закріплює вимогу щодо розкриття інформації про учасників банківських груп (не банків) до кінцевого бенефіціара. Проте, в Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», вже передбачена зазначена вимога. У чому тоді вбачається новизна?

У цілому, висловлені зауваження не знижують наукового рівня дисертаційної роботи, не зменшують її науково-практичної цінності та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Миненко Лілії Миколаївни.

9. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Миненко Л.М. являє собою цілісну, завершену, самостійно виконану, кваліфіковану наукову працю, в якій на основі проведених автором досліджень отримані нові науково-обґрунтовані результати щодо вирішення важливої й актуальної науково-прикладної задачі - розвитку банківського нагляду на консолідованій основі з метою підвищення стабільності та ефективності діяльності банків і банківської системи України в цілому. Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Автореферат є автентичним за змістом і відображає основні положення дисертації. Наукові положення, що виносяться на захист, повністю відображені у публікаціях здобувача, які відповідають вимогам МОН України. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами дослідження. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Миненко Л.М. на тему «Розвиток банківського нагляду на консолідованій основі в Україні» за змістом і оформленням відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, що висувається до кандидатських дисертацій, а її автор Миненко Лілія Миколаївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент -
доктор економічних наук, доцент
завідувач кафедри економіки та менеджменту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
(м. Київ)

Г.Т. Карчева

Підпис Г.Т. Карчевої засвідчую
І Начальник
відділу кадрів